

CHARAKTERISTIKA KRAJE

Plzeňský kraj leží na jihozápadě České republiky. Hranici kraje na západě tvoří státní hranice se SRN (Bavorskem), severozápadně leží kraj Karlovarský, severovýchodně kraj Středočeský a na jihovýchodě kraj Jihočeský.

Svou rozlohou 7 649 km² je třetím největším krajem v České republice, avšak počtem obyvatel se řadí na osmé místo v ČR. Sedm okresů kraje (Domažlice, Klatovy, Plzeň-město, Plzeň-jih, Plzeň-sever, Rokycany a Tachov) představuje územní celky výrazně se odlišující krajinným charakterem, počtem i skladbou obyvatelstva, ekonomickým potenciálem, velikostí i hustotou osídlení.

Rozmanitost přírodních podmínek je dána především reliéfem kraje. Z hlediska geografického systému lze Plzeňský kraj rozdělit do několika oblastí: Plzeňská pahorkatina, Brdská vrchovina (část), Český les a Šumava (část). Klimatické, geologické a hydrologické podmínky jsou v jednotlivých územních celcích značně odlišné.

Zásoby nerostných surovin, které představují základní potenciál pro rozvoj zpracovatelského průmyslu, se v Plzeňském kraji soustřeďují zejména do vnitrozemí (oblast kolem Plzně). Jedná se o zásoby černého uhlí, žáruvzdorné a keramické jíly a stavební kámen. V oblasti podhůří Šumavy se nalézá vápenec. Pro zemědělství v kraji jsou celkem příznivé podmínky. Zemědělská půda pokrývá téměř 49,3 % celkové rozlohy kraje (z toho podíl orné půdy činí 66,3 %). Lesní hospodářství je charakteristické dostatečnými přírodními zdroji dřeva. Podíl zalesněné plochy na celkové rozloze kraje činí 40,4 % (zejména vlivem lesnatých ploch Šumavy, Českého lesa a Brdské vrchoviny). V celkovém objemu těžby dřeva jehličnatých stromů zaujímá Plzeňský kraj v porovnání s ostatními kraji páté nejvyšší místo.

Životní prostředí Plzeňského kraje v rámci ČR můžeme hodnotit příznivě. Hodnoty měrných emisí podle REZZO1-4 v kraji dosahují nižších hodnot než v ČR celkem. V roce 2019 představovaly měrné emise oxidu siřičitého 0,46 t/km², což je 45,8 % úrovně měrných emisí v ČR, měrné emise oxidu dusíku 1,08 t/km² (tj. 49,6 % úrovně ČR), oxidu uhelnatého 4,95 t/km² (tj. 47,7 % úrovně ČR) a tuhých emisí 0,45 t/km² (tj. 62,1 % úrovně ČR).

K nejméně zatíženým oblastem náleží horské partie Šumavy, Českého lesa, západní Brdy a oblast v okolí Manětína a Nečtin. Ochranu přírody na Šumavě zabezpečuje NP a CHKO Šumava. Na území Plzeňského kraje se vyskytuje 200 zvláště chráněných území, z toho 5 připadá na chráněné krajinné oblasti (Šumava, Český les, Slavkovský les, Brdy a Křivoklátsko).

Výjimku tvoří Plzeň a její okolí, kde je životní prostředí extrémně narušeno. Měrné emise zjištěné v okrese Plzeň-město mnohonásobně převyšují hodnoty měrných emisí v ČR. Plzeň se svým okolím je zatížena vysokou koncentrací průmyslových aktivit a silniční dopravou. Přetížená silniční síť výrazně zhoršuje emisemi (oxidy dusíku a uhlovodíky) a hlukem kvalitu životního prostředí. Devastace krajiny po těžbě je nejrozsáhlejší v oblastech Nýřany-Tlučná-Vejprnice, Břasy-Radnice, na Stříbrsku a Ejpovicku.

Silniční síť v Plzeňském kraji je tvořena 5 129,0 km silnic a dálnic, z toho 418,1 km pokrývají silnice I. třídy, 1 495,3 km silnice II. třídy a 3 106,4 km silnice III. třídy. Dálnice se v Plzeňském kraji rozkládají v délce 109,2 km, z toho nejvíce v okrese Tachov (44,7 km), dále pak v okresech Rokycany (25,9 km) a Plzeň-sever (18,9 km). Provozní délka železničních tratí činila k 31. 12. 2020 v Plzeňském kraji 703,8 km.

Pro Plzeňský kraj je typický vysoký počet malých sídel s nerovnoměrným rozmístěním, chybí zde města střední velikosti, struktura středisek je v porovnání s ČR atypická. Město Plzeň se svými 175 219 obyvateli představuje protiklad k malým sídlům, neboť je po Praze druhým nejvýznamnějším centrem v Čechách. Plzeňský kraj má 57 měst, ve kterých žije 394 407 obyvatel, tj. 66,7 % z celkového počtu obyvatel kraje.

Od 1. 1. 2003 byla na základě zákona č. 314/2002 Sb., o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností Česká republika nově administrativně rozdělena do 205 správních obvodů obcí s rozšířenou působností. Vyhláškou Ministerstva vnitra č. 388/2002 Sb. byly stanoveny správní obvody obcí s pověřeným obecním úřadem a správní obvody obcí s rozšířenou působností. Po ukončení činnosti okresních úřadů (k 31. 12. 2002) tak byla významná část jejich kompetencí přenesena na obce s rozšířenou působností. Plzeňský kraj byl rozdělen do 15 správních obvodů obcí s rozšířenou působností (ORP) a do nich spadajících 35 správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem (POU). Mezi obce s rozšířenou působností patří: Blovice, Domažlice, Horažďovice, Horšovský Týn, Klatovy, Kralovice, Nepomuk, Nýřany, Plzeň, Přeštice, Rokycany, Stod, Stříbro, Sušice a Tachov.

Hlavní sídla kraje leží na rozvojových osách regionálního významu a na západní radiální ose, která spojuje Plzeň s Prahou a směřuje koridorem k hranici s Německem. Mimo tyto osy se nachází řídce zalidněná území s převažující obytnou a zemědělskou funkcí, s nedostatečně vyvinutou sociální a technickou infrastrukturou a omezenou dopravní obslužností. K oživení těchto sídel přispívá vznik malých podniků, obnova řemesel a rozvoj služeb vázaných na cestovní ruch. Aby mohly být některé aktivity alespoň částečně realizovány, sdružují se obce do mikroregionů.

V období let 1990–2020 dosáhla intenzita bytové výstavby nejvyšší hodnoty v roce 2008, kdy na 1 000 obyvatel středního stavu připadlo 4,70 dokončených bytů. V roce 2020 dosáhla intenzita bytové výstavby hodnoty 4,24.

Plzeňský kraj je s počtem obyvatel 591 041 osob (k 31. 12. 2020) sedmým nejmenším krajem v České republice a tvoří tak 5,5 % z celkového počtu obyvatel ČR. Rozložení obyvatel v rámci kraje je značně nerovnoměrné. Téměř 30 % obyvatel žije v Plzni a dalších 22,1 % obyvatel je soustředěno do 15 měst s více než 5 tisíci obyvateli. V menších městech do 4 999 obyvatel žije 15,0 % obyvatel kraje.

Plzeňský kraj je v ČR třetím nejhřidčeji zalidněným krajem. Hustota obyvatel v kraji představuje 77,3 obyvatel na km² (hustota v ČR činí 135,7 obyvatel na km²). Nejnižší hustoty v Plzeňském kraji dosahují okresy Tachov (39,5 obyvatel na km²) a Klatovy (44,3 obyvatel na km²).

V roce 2020 dosáhl průměrný věk obyvatel kraje 42,9 let a Plzeňský kraj se v porovnání s ostatním krajem umístil na osmém nejvyšším místě. Nejstarší obyvatelé podle průměrného věku žili v okrese Klatovy (44,0 let), naopak nejmladší obyvatelé se vyskytovali v okrese Tachov (42,0 let). Vysoký podíl staršího obyvatelstva v Plzeňském kraji je patrný též z indexu stárí (počet osob ve věku 65 let a více na 100 osob ve věku 0–14 let), který činil 131,8, což byla sedmá nejvyšší krajská hodnota v ČR (index stárí ČR činil 125,5). V rámci kraje dosáhl index stárí nejvyšších hodnot v okresech Klatovy (151,1) a Plzeň-město (135,4), naopak nejnižší byl v okrese Tachov (115,7).

Počet obyvatel ČR se v roce 2020 v porovnání s rokem 2019 zvýšil o 7 838 obyvatel. Počet živě narozených dětí se v ČR meziročně snížil o 2 031 tj. pokles o 1,8 %. Přirozený úbytek dosáhl hodnoty -19 089 osob. V roce 2020 se podílel na růstu obyvatel v ČR jen migrační přírůstek (26 927 osob).

Počet obyvatel v Plzeňském kraji se v roce 2020 v porovnání s rokem 2019 zvýšil o 1 142 obyvatel. Počet živě narozených se meziročně snížil o 151 osob, tj. pokles o 2,5 %. Přirozený úbytek dosáhl hodnoty -1 190 osob. Na růstu obyvatel kraje se podílelo migrační saldo, které činilo 2 332 osob.

V roce 2020 dosáhl v Plzeňském kraji relativní počet živě narozených dětí hodnoty 9,9. V porovnání s celorepublikovým průměrem (10,3) byla tato hodnota nižší. Relativně nejvíce dětí (10,2) se narodilo v okresech Plzeň-město a Rokycany. V počtu potratů na 100 narozených (25,7) zaujímá Plzeňský kraj páté nejnižší místo v ČR. Oproti loňskému roku se počet potratů na 100 narozených snížil o 2,7. V porovnání s ČR byla potratovost v kraji nižší. Na 100 narozených připadlo v kraji o 1,8 potratů méně než v ČR. Nižší potratovosti v porovnání s krajským průměrem dosáhly čtyři okresy - Klatovy (21,2), Plzeň-sever (21,7), Plzeň-město (24,7) a Plzeň-jih (25,0).

V počtu sňatků na 1 000 obyvatel středního stavu (4,2) se Plzeňský kraj shodoval s celorepublikovým průměrem. Relativně nejvíce sňatků bylo uzavřeno v okresech Plzeň-sever (4,5) a Tachov (4,4). Rozvodovost v Plzeňském kraji (2,0) byla shodná s celorepublikovým průměrem. Relativně nejvíce manželství (2,3) bylo rozvedeno v okrese Klatovy a naopak nejméně v okrese Rokycany (1,6).

V roce 2020 představoval podíl Plzeňského kraje na celkovém hrubém domácím produktu v běžných cenách 4,9 %. V přepočtu HDP na 1 obyvatele (467 736 Kč) se v porovnání s ostatními kraji umístil na pátém místě.

K významným potravinářským podnikům Plzeňského kraje patří: Plzeňský Prazdroj a.s. (založený v roce 1842) - největší český exportér piva, který se stal součástí mezinárodní skupiny Asahi Group Holdings Ltd (japonská pivovarnická společnost); STOCK Plzeň-Božkov s.r.o - tradiční výrobce lihovin, v současné době největší výrobce lihovin v České republice a BOHEMIA SEKT s.r.o. ve Starém Plzenci - významný producent vín.

K významným průmyslovým odvětvím v regionu náleží strojírenství, které je spojováno především se jménem Škoda. Hlavním výrobním sortimentem jsou zařízení pro klasickou i jadernou energetiku a petrochemii, výrobky hutí a kováren, těžké obráběcí stroje, zařízení pro válcovny, zařízení pro zpracování cukrové třtiny, hydraulické a vulkanizační lisy, převodovky, kolejové dopravní prostředky, trolejbusy, kompletní elektrické pohony, turbíny pro paroplynové cykly a odběrové parní turbíny. Rozvíjí se zde i vlastní výzkum a obchodní společnost. Dalšími důležitými průmyslovými podniky, které ovlivňují ekonomiku kraje, jsou: DIOSS Nýřany a.s. orientující se na výrobky z plechů

a trubek, OKULA Nýrsko a.s. zaměřená především na zpracování plastických hmot a brýlových obrouček a LASSELSBERGER, s.r.o. reprezentující keramický průmysl.

Plzeňský kraj je díky své poloze přitažlivý pro zahraniční investory. Zahraničním investicím dominuje japonský závod Panasonic AVC Networks Czech, s.r.o., který vyrábí panely s plochými zobrazovacími displeji. K významným zahraničním firmám se řadí firma VISHAY ELECTRONIC spol. s r.o. zabývající se výrobou elektronických součástek, BORGERS CS spol. s r.o. s výrobou tkanin a textilních podlahových krytin pro automobilový průmysl, MD ELEKTRONIK spol. s r.o. s výrobou kabelových propojek a Daikin Industries Czech Republic s.r.o. s výrobou tepelných čerpadel, klimatizační techniky a ventilačních systémů.

Ke zmírňování sociálně ekonomických rozdílů přispívá přeshraniční spolupráce se sousedním Bavorskem v rámci euroregionů. Evropský program podpory přeshraniční spolupráce využívají v Plzeňském kraji okresy Domažlice a Klatovy v euroregionu Šumava a okres Tachov v euroregionu Egrensis.

V roce 2019 bylo v Plzeňském kraji (podle pracovištní metody včetně podnikatelských subjektů do 20 zaměstnanců a podle předběžných údajů) zaměstnáno 221,9 tis. fyzických osob, což je 37,5 % z celkového počtu obyvatel v kraji. Průměrná hrubá měsíční mzda na fyzické osoby (podle předběžných údajů) činila 32 485 Kč a Plzeňský kraj se zařadil na 3. místo v ČR po Hl. městě Praze a Středočeském kraji. Průměrná mzda však byla v porovnání s celorepublikovým průměrem o 2,2 % nižší.

Podle registru ekonomických subjektů bylo k 31. 12. 2020 v Plzeňském kraji evidováno 147 671 ekonomických subjektů, z toho bylo nejvíce fyzických osob (78,0 %). Většina ekonomických subjektů kraje (37,6 %) má sídlo v okrese Plzeň-město. Výraznou úlohu v zaměstnanosti Plzeňského kraje sehrává 55 subjektů s 500 a více zaměstnanci, z toho 21 zaměstnává 1 000 a více pracovníků.

Mezi organizace s větším počtem zaměstnanců patří v Plzeňském kraji: Fakultní nemocnice Plzeň, Krajské ředitelství policie Plzeňského kraje, MD ELEKTRONIK spol. s r.o., Západočeská univerzita v Plzni, International Automotive Components Group s.r.o., Plzeňský Prazdroj, a.s., BORGERS CS spol. s r.o., IDEAL AUTOMOTIVE Bor, s.r.o., Statutární město Plzeň, ŠKODA TRANSPORTATION a.s.

V rámci ČR patří Plzeňský kraj k oblastem s nižším podílem nezaměstnaných. K 31. 12. 2020 zde bylo registrováno 13 673 uchazečů o zaměstnání v evidenci úřadu práce. V porovnání s ostatními kraji ČR zaujímá Plzeňský kraj s podílem nezaměstnaných 3,36 % šesté místo. Nejvyššího podílu nezaměstnaných dosahují okresy Tachov (3,77 %) a Plzeň-sever (3,50 %), naopak nejnižší podíl nezaměstnaných je registrován v okresech Plzeň-jih (2,57 %) a Klatovy (3,29 %).

K 31. 12. 2020 bylo v Plzeňském kraji 27 764 pracovních míst v evidenci úřadu práce, na jedno pracovní místo připadlo přibližně 0,5 uchazečů. Nejhorší stav byl zaznamenán v okrese Plzeň-sever, zde bylo evidováno 0,8 uchazeče na jedno pracovní místo. Nezaměstnaní absolventi a mladiství představovali v Plzeňském kraji 4,5 % z celkového počtu uchazečů o zaměstnání v evidenci úřadu práce.

Síť předškolních a školských zařízení v kraji představuje 280 mateřských škol, 224 základních škol, 15 gymnázií a 44 oborů odborného vzdělání na středních školách bez nástavbového studia. Vysokoškolské vzdělání nabízí Západočeská univerzita ve svých 9 fakultách (ekonomické, pedagogické, filozofické, právnické, aplikovaných věd, strojní, elektrotechnické, zdravotnických studií a designu a umění Ladislava Sutnara). Studenti mohou studovat na lékařské fakultě v Plzni, která patří pod Univerzitu Karlovu v Praze, dále v univerzitním středisku v Plzni, které patří pod Metropolitní univerzitu, o.p.s. v Praze, a v Klatovech, kde poskytuje vysokoškolské vzdělání provozně ekonomická fakulta, která je součástí České zemědělské univerzity v Praze.

Pro cestovní ruch jsou v kraji příznivé podmínky. Město Plzeň nabízí mnoho kulturních památek, zajímavé je i jeho historické podzemí, které svým rozsahem téměř 20 km patří k nejrozsáhlejším ve střední Evropě. K přírodním zajímavostem v Plzni patří Bolevecká rybníční soustava, což je z technického i krajinářského hlediska unikátní pozdně gotické dílo z 15. století. Je zde hustá síť rekreačních a turistických cest. K dalším často navštěvovaným místům patří Zoologická a botanická zahrada města Plzně a vrchy v okolí Plzně: Krkavec, Chlum a Sylván s rozhlednami.

Ke kulturním památkám kraje patří barokní zámek Manětín, klášterní konvent v Plasích (národní kulturní památka), zříceniny gotických hradů Radyně a Buben, renesanční zámek Kaceřov, zřícenina hradu Rabštejn nad Střelou, renesanční zámek Horšovský Týn, vodní hrad Švihov, zámek Kozel, barokní zámek Nebílovy, zámek Lužany, klášter v Kladrubech, hrad Kašperk, zřícenina gotického hradu Libštejn

a mnoho dalších. Také Domažlice a jejich tradiční každoroční srpnové Chodské slavnosti přitahují pozornost mnoha návštěvníků.

Výborné podmínky pro letní i zimní rekreaci nabízí Šumava díky svým četným turistickým i cykloturistickým stezkám. Pro sjezdové i běžecké lyžování je zde mnoho upravovaných sjezdovek a běžeckých tras. K rekreaci a zlepšení zdravotního stavu je možno využít pobytu v Konstantinových Lázních, které jsou zaměřeny na prevenci, léčbu a rehabilitaci kardiovaskulárních chorob, na léčení pohybového aparátu a dýchacího ústrojí. K dalším místům vhodným pro rekreaci v kraji patří přehradní nádrž Hracholusky a vodáky hojně využívaná řeka Berounka.